

ویژه گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری

۱۳۹۸ هـ ش

نویسنده: سر محقق شریف الله شریف

ویژه گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری

نویسنده: سر محقق شریف الله شریف

۱۳۹۸ هـ ش

Word making Specifications in Dari Contemporary Poetry

Author: Prof. Shariffullah Sharif

ISBN 978-9936-645-16-5

9 789936 645165

2019

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
اکادمی علوم
معاونیت بخش علوم بشری
مرکز زبانها و ادبیات
انستیتیوت زبان و ادبیات دری

ویژه گیهای کلمه سازی

در شعر معاصر دری

۱۳۹۸ هـ. ش

مؤلف: سرمحقق شریف الله شریف

مشخصات کتاب

نام کتاب: ویژه‌گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری

مؤلف: سر محقق شریف الله شریف

ایدیتور: سر محقق غلام حسین فرمند

صفحه آرای و اهتمام: معاون سر محقق خادم احمد حقیقی

ناشر: ریاست اطلاعات و ارتباط عامه اکادمی علوم

مطبعه: مطبعه صنعتی چهاردهی

سال چاپ: ۱۳۹۸ هجری شمسی

تیراژ: ۵۰۰ جلد

ISBN: ۹۷۸-۹۹۳۶-۶۴۵-۱۶-۵

حق طبع برای اکادمی علوم محفوظ است

اللَّهُمَّ ارْحَمْنَا

فهرست

صفحه	عنوان
أ.....	نظر استاد رهنما.....
ج.....	تقریظ.....
ه.....	تقریظ.....
ز.....	تقریظ.....
۱.....	مقدمه.....

فصل اول

۵.....	مروری برگزیده موضوع.....
۶.....	اول- برخی شیوه های کلمه سازی دوره های گذشته در زبان دری.....
۷.....	الف- ساختن فعل از اسم ها.....
۷.....	ب- گسترده ساختن استعمال برخی از فعل ها.....
۷.....	ج- ساختن فعل متعدی با تغییر واول.....
۸.....	د- ساختن فعل با پیشوند ها.....
۹.....	دوم - برخی واژه های تحول پذیر و کلمه ساز در گذشته.....
۹.....	الف- واژه (آن).....
۹.....	ب- پسوند بُد/.....
۱۰.....	ج- پیشوند (همی).....
۱۰.....	د- پیشوند (ا/ور/.....
۱۱.....	ه- (ایدون، و ایدر).....

فصل دوم

۱۳.....	اسلوب و شیوه کلمه سازی در زبان دری.....
۱۳.....	اول- اهمیت واژه و واژه سازی.....
۱۴.....	دوم- قدرت واژه سازی زبان دری.....
۱۵.....	سوم- نیولوگیزمها Neologisms.....

- چهارم- اسلوب تشکیل واژه های آمیخته (مرکب) ۱۸
- الف- تعریف واژه های آمیخته ۱۸
- ب- ویژه گیهای واژه های آمیخته ۱۸
- ج- انواع واژه های آمیخته از نگاه طرز ترکیب ۱۹
- ۱- واژه های آمیخته متشکل از دو اسمیه ۱۹
- پنجم- اسلوب تشکیل واژه های مشتق یا (ساخته) ۲۳
- الف- تعریف واژه های ساخته یا مشتق ۲۴
- ب- وندها به حیث ابزار ساخت کلمات مشتق در زبان دری ۲۴

فصل سوم

- ظهور شعر معاصر در ادبیات دری ۲۹
- اول مفهوم شعر ۲۹
- دوم- موضوع و شکل در ادبیات ۳۰
- الف- موضوع آثار ادبی ۳۱
- ب- شکل و رابطه منطقی آثار ادبی با موضوع آن ۳۱
- ج- محتوا و شکل در شعر معاصر دری ۳۲
- سوم- آغاز شعر معاصر دری ۳۲
- الف- افزایش بهره گیری از زبان محاوره در شعر معاصر دری ۳۴
- ب- تحول شکلی و محتوایی در شعر معاصر دری ۳۸
- چهارم- شعر معاصر و کلمه سازی ۳۹
- الف- عبور شعر معاصر از محدودیت های شکلی و محتوایی ۳۹
- ب- واژه گزینی و واژه سازی در شعر برخی از شاعران معاصر دری ۴۱

فصل چهارم

- ویژه گیهای کلمه سازی اشعار معاصر در قالب نو ۵۳
- اول- زبان شعر ۵۳
- دوم- واژه گان شعری ۵۵
- سوم- اهمیت واژه گان شعری ۵۷
- چهارم- تحول و تنوع در شعر نو ۵۸
- الف- نوگرایی فرا زمانی در شعر دری ۵۸

۵۸	ب-انواع شعر نو دری
۶۰	پنجم- ویژه گیهای کلمه سازی اشعار معاصر در قالب نو
۶۰	الف- واژه های مشتق (ساخته)
۱۳۲	ب- واژه های آمیخته (مرکب)

فصل پنجم

۲۱۱	ویژه گیهای ترکیب سازی در زبان دری
۲۱۱	اول- ترکیب و فرازیولوژی
۲۱۲	الف- مفهوم ترکیب
۲۱۲	ب- علم فرازیولوژی
۲۱۳	ج- تفاوت عبارات آزاد نحوی از کلمات مرکب
۲۱۳	د- تفاوت کلمه آزاد نحوی با کلمه آمیخته
۲۱۴	ه- اجزای عبارت های ترکیبی
۲۱۴	و- انواع عبارت های ترکیبی
۲۱۵	دوم- انواع ترکیب ها در اشعار شعرای معاصر دری
۲۱۶	الف- ترکیب های اضافی
۲۵۷	ب: ترکیبات توصیفی
۲۷۵	نتیجه گیری
۲۷۹	پیشنهاد ها
۲۸۱	فهرست مآخذ

نظر استاد رهنما

به ریاست محترم اکادمی علوم افغانستان!

پروژه علمی - تحقیقی محترم معاون سرمحقق شریف الله «شریف» تحت عنوان «ویژه گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری» که برای ترفیع به رتبه علمی سرمحقق و به رهنمایی اینجانب تعیین شده بود اینک به پایه تکمیل رسیده است و آن خود از موضوعات خوب و پر ارزش روز است، بدین معنی که در این دهه های اخیر در جامعه ما نظر های متفاوتی در برابر شعر معاصر و جریان شعر نو وجود داشته است، جریانی در ادبیات که دارای ویژه گیهای خاص خود است؛ البته با همین ویژه گیهای مربوط به آثار ادبی بوده است که دوره ها، مکتبها، سبکها، و اسلوبها مشخص شده و از هم متفاوت گردیده است. در ردیف ویژه گیهای خاص عرصه ها و برنامه های ادبیات و آثار مربوط آن، از هرچه ارزنده تر و مهمتر از همه پژوهش واژه ها، واژه گزینی و ترکیبات در آثار ادبی امروزه است تا بتوان بدین وسیله ممیزه آفریده های ادبی را در شعر معاصر معین ساخت.

اگر نیک نگریسته شود شعر معاصر از نگاه کاربرد واژه های ساده در ترکیبهای ویژه صرفی و نحوی چهره نوی به پدیده های ادبی و به ویژه اشعار معاصر و شعر نو داده است؛ به گونه مثال واژه «سبز» آن گونه که حافظ میگوید: "مرزع سبز فلک دیدم و داس مه نو" در ادبیات شعر امروز بار معنایی خاصی غیر از آن پیدا کرده است؛ مثلاً در ترکیب "حنجره سبز غزل..." و یا در این سروده:

پوشید در تسلسل شب ماه و سال ما   کس با سلام سبز نپرسید حال ما

همچنان در بخش واژه های ساخته ابتکارات جذابی در شعر معاصر دیده می شود که نگارنده با جستاری دقیق به دریافتهایی از آن نایل شده است؛ مثلاً: واژه های ساخته: زودشکن، عشقبار، دیارچه، نیلوفرستان و ده ها تای دیگر از این مثالها.

این آینه آینه من نیست عزیزان	آینه من زود شکن نیست عزیزان
با سر انگشتان سبز یک بهار	مینگارم این سرود عشقبار
یاران از این دیار چه بسیار رفته اند	از این دیار بسته به رگبار رفته اند
گرم جوشید آب و توفان شد شدید	ساحلی نیلوفرستان شد پدید

به همین گونه در ترکیبهای صرفی و نحوی شهر معاصر بار گسترده معنایی واژه های ساده و ساخته در راستای واژه گزینی به روشنی نمایان میگردد، به گونه مثال بدین ترکیبها بنگرید: شهر رویاها، خواب پرستوپوش، گل خاطر، خزان زده، نسیم باد، بستر گلاب...

با شهر رویاها بگو خواب پریشان مرا

خواب پرستوپوش من در دره های برف کوچک

ز برگ برگ گل خاطر خزان زده ام

نسیم یاد تو بی اختیار می گذرد

ماه مکن از کرانه امیـدش

در بستر گلاب فرو رفته

البته در مطالعه و تحقیق واژه سازی و واژه گزینی بدون مراجعه به ترکیبهای نحوی، ویژه گی کاربردی واژه های ساده، ساخته مبهم می ماند و نمیتوان بدون آن به ویژه گیهای شعر نو در این عرصه به آسانی دست یافت و تصویر کاملی از ماهیت شعر معاصر را در کلمه سازی ارایه کرد.

از همیجاست که در آخر رساله ترکیبهای نحوی، نیز جا داده شده است تا نقش واژه ها در شعر معاصر دری به خوبی تعبیر و تشریح شده باشد. محترم شریف الله شریف در این اثر علمی - تحقیقی همه این نکات را در نظر داشته با مراجعه به آثار یک عده از سخنوران برازنده عرصه شعر نو با دقت خاصی موضوع را به بررسی و تحقیق گرفته و در کار خود موفق بوده است.

از آنجایی که محترم معاون سرمحقق شریف الله شریف تجارب خوبی در بخش مطالعه زبان و فهم دقایق آن داشته است با تکمیل این پروژه ارزشمند که در شناخت شعر معاصر و نو در این راستا مؤثریت بس بزرگ و مفیدیت ویژه دارد سزاوار ترفیع به رتبه علمی سرمحقق می باشد. با امید موفقیت های بیشتر شان.

با احترام

پوهاند دوکتور محمد حسین یمین

تقریظ

«ویژه گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری» نام اثری است که محترم معاون سرمحقق شریف الله شریف منیث یک اثر تحقیقی مبتنی بر برنامه مجوزی دیپارتمنت دری مرکز زبانها و ادبیات محترم ریاست محترم اکادمی علوم افغانستان برای ترفیع به رتبه علمی سرمحقق به نگارش گرفته اند.

این اثر حاوی یک مقدمه و پنج فصل است.

محقق محترم در مقدمه اثر در باب ارزش و اهمیت ویژه گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری صحبت جامع و کلی دارد.

اما در یک فصل آن مطالب متنوع دستوری را به صورت مفصل به گونه تحلیلی مورد بررسی و پژوهش قرار میدهد و عنوان را با اتکاء به شواهد دقیق دستوری در هاله یی از استاد با روش و معیار نویسنده گی تشریح میدارد، گفتنی است که در ارایه هر بیت از اشعار شعرا عنوان و اسم کتاب را ذکر کرده اند و افزون بر آن در موضوع دستور زبان و ویژه گیهای آن تماس گرفته است و به طور اساسی با در نظر داشت خصوصیات شعری نکات دستوری آن را مشخص نموده اند.

و این بحث دلچسپ که جان مایه کتاب اوست ارزش و اهمیت کتاب را در نوع خود کم نظیر ساخته است، زیرا بعد از مطالعه کتاب به این باور میرسیم که محقق محترم زحمات بی نهایت زیادی را متحمل شده اند، کتب و آثار زیادی از شعرا و دانشمندان را به خوانش گرفته و بعد از برداشت هایی به توضیح نکات دستوری آن پرداخته اند که واقعاً سزاوار تقدیر میباشد.

اینجانب مطالعه این اثر وزین استاد شریف الله را برای محصلان و دانش پژوهان که در این عرصه مصروف تحقیق هستند بی نهایت مفید میدانم، زیرا مبتنی بر معیارهای نگارش به سلک تحریر درآمده و از موضوعات مطروحه مآخذ به صورت معیاری در پایان کتاب داده شده است، من این اثر تحقیقی را با داشتن چنان مواصفات برای ترفیع به رتبه علمی سرمحقق کاملاً مناسب میدانم.

ویژه گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری

اگر این کتاب به چاپ برسد یقیناً سودمندی آن تعمیم خواهد یافت، در فرجام برای استاد محترم موفقیت های مزید در راه شگوفایی هر چه بیشتر فرهنگ گشن بیخ و بسیار شاخ کشور استدعا دارم.

با احترام

پوهاند سید نعیم عالمی

استاد دیپارتمنت دری پوهنځی زبان و ادبیات

پوهنتون تعلیم و تربیه

تقریظ

به پاسخ نامهٔ نمبر ۱۸۰ مؤرخ ۱۳۸۷/۳/۴ انستیتوت زبان و ادب دری، مرکز زبانها و ادبیات، اکادمی علوم افغانستان در رابطه به اثر علمی - تحقیقی دانشمند محترم معاون سرمحقق شریف الله شریف نگاشته می شود که:

شعر معاصر دری به حیث پدیده یی جدید و غیر قابل انکار، در حقیقت بدنهٔ بزرگی است از درخت گشن بیخ ادبیات این سرزمین که توام با عمری حدود یک صد سال توانسته خوب قامت افرازد و زینت بخش گلستان شعر و ادب دری گردد. صاحبنظران و پژوهشگران ادبی، پیرامون شعر سنتی کاوشگری هایی انجام داده، شکل و محتوای آنرا از دیگاه های مختلف، در پیوند با زمان و سیستم های اجتماعی سیاسی، به ارزشیابی گرفته و ابراز نظر های عالمانه در زمینه ارایه کرده اند. اما تا جای معلوم اندر باب شعر نو دری که راهش را فراسوی افقهای روشن می گشاید، تحلیل و کنجاوی اندکی صورت گرفته حتی اگر بگوییم که این عروس کلام تا هنوز در هاله یی از سوال و ابهام باقی مانده، گزافه نخواهد بود. لذا ایجاب می نماید تا اهل قلم و تحقیق راجع به ویژه گیهای شعر نو دری با در نظر داشت خواست و نیاز عصر و محیط تحلیل های همه جانبه یی را به میدان کشند.

اینک خوشبختان دانشمند و پژوهشگر عرصه زبانشناسی (معاون سرمحقق شریف الله شریف) با درک رسالت فرهنگی ادبی خویش، تحقیقات مبسوطی راجع به ساختار واژه سازی در شعر نو دری انجام داده و اثر تحلیلی تحقیقی زیر عنوان «ویژه گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری» جهت ارتقاء به رتبهٔ علمی سرمحقی نگاشته اند، که در نوع خود کاری است بی سابقه. کتاب مذکور دارای مقدمه، پنج فصل موضوع، نتیجه گیری، پیشنهادات و بالاخره فهرست مآخذ می باشد. فصل های پنج گانهٔ این اثر مطالبی چون: مروری بر گذشتهٔ موضوع، اسلوب و شیوهٔ کلمه سازی یا نیولوگیزم در زبان دری، نظر بر شعر معاصر در پرتو کلمه سازی، ویژه گیهای کلمه سازی در شعر نو و ترکیب سازی در شعر جدید دری را در برگهای خود نهفته دارند.

نویسندهٔ کتاب در حقیقت با این کار پرتلاش خود تصویر روشنی از شعر معاصر دری با در نظر داشت ساخت و بافت کلمات آن در برابر دیدگاه ها قرار داده است. بدین معنا

که پیرامون گذشته موضوع به منزله چراغ سبزی جهت پذیرایی اصل مطلب بحث صورت گرفته سپس آمد آمد کلمات و علل و عوامل آنها در شعر نو دری به گونه مستند. توأم با استدلال قوی شناسایی گردیده است. شناخت از فورم و محتوای شعر نو و اهمیت هر یک در ساختار خودش خوب تحلیل گردیده ویژه گیهای کلمه سازی، آزادی و استقلال کلمه ها در ساختار شعر نو دری، همچنان ترکیب سازی در اینگونه شعر نکات عمده بی اند که روح اثر را تشکیل میدهند. شواهد و مثالهای هر یک تقویه کننده متن اثر می باشد.

کتاب مذکور با استفاده از ۱۶۵ مأخذ دست تکمیل سپرده شده است. بدین اساس یک سلسله ویژه گیها و نکات عمده در نگارش، ترتیب و تنظیم اثر مذکور نیز تشخیص گردیده است؛ طور مثال: عناوین با محتوا، رابطه منطقی و ارگانیک دارند.

مطالب دقیق و همه جانبه طراحی شده است. استفاده از منابع جدید و طرف اعتماد صورت گرفته نقش پژوهشگر برجسته می باشد. شواهد و مثالها مهم معاصر اند سبک نوشته برخوردار از سلاست بوده و تعقیدات لفظی را اینجا راه نیست.

با در نظر داشت یاد کرد های فوق اثر علمی و تحقیقی مذکور را جهت ترفیع به رتبه علمی سر محقق سزاوار و شایسته دانسته و چاپ آنرا پیشنهاد می نمایم، همچنان برای نویسنده آن جناب استاد شریف الله از بارگاه ایزد منان توفیق مزید در زمینه تحقیقات و آفرینشهای زبانی و ادبی خواهانم.

با احترام

سر محقق محمد آصف گلزاد

آمر دیپارتمنت زبان و ادبیات

تقریظ

د دري ژبې او ادبياتو د محترم انستیتوت د ۱۳۸۷/۳/۴-۱۸۱ لیک په برخه کې چې د معاون سرمحقق شریف الله خان د علمي پروژې په خاطر یې د تقریظ لپاره ماته را استولي داسې لیکل کېږي.

د محترم معاون سرمحقق استاد شریف الله خان علمي پروژه چې د (ویژه گي های کلمه سازی در شعر معاصر دری) تر سر لیک لاندې یې لیکلې وه ما مطالعه کړه او ومي لوسته. د لوستلو په لړ کې راته څرگنده شوه چې په شعر کې د کلمو جوړونو ځانگړني یوازي اوس نه، بلکې له ډیرې لرغوني زماني څخه را په دیخوا د دانشمندانو او علمي کړیو خاصه پاملرنه ځانته را اړولي ده. دا ځکه چې د همدې ژبې له ارزښت او برکته ده چې ادبیات په تیره بیا شعر وده کړي او غوړیږي. په دې سربیره په شعر کې د کلمو د جوړښت ځانگړني، په تیره بیا په معاصر او اوسني شعر کې د ډیر ژور تحقیق او ارزښت وړ موضوع ده.

دا موضوع نن ورځ ډیر تحقیق ایجابوي. دا ځکه چې کلمې د تاریخ په اوږدو کې او همدارنگه د اجتماعی، اقتصادي، سیاسی شرایطو په جریان کې ځینې تغییرات او بدلونونه مني. په داسې حالاتو کې د لغاتو او کلمو په معنی وو او ژبنيو معیارونو او ارزښتونو کې د وخت او زمان په تیریدو سره نوي مفاهیم رامنځته کېږي. البته دا مفاهیم کله او کله لږ تغییر سره رامنځته کېږي. د دې موضوع تحلیل او تشریح د ژبپوهانو او عالمانو لپاره ډیره په زړه پوري او گټوره ده. په دې برخه کې دقیقه مطالعه د ژبپوهني یوه مهمه او په زړه پوري برخه جوړوي. زموږ د وخت شاعر او لیکوال ناچاره دي چې د وخت د غوښتنو سره ځان عیار کړي. دې مجبور دي چې خپلو اشعارو او ابتکارونو کې ځینې ژبني نوي جوړښتونه او ترکیبونه ومني او په خپلو شعري پانگو کې ځای ورکړي. داکار د دې باعث گرځي چې کله مخکې مو هم اشاره وکړه نوي جوړښتونه او مفاهیم میدان ته راوځي. دلته زما یادونه دا ده چې دا کار کله ناکله د دې باعث گرځي چې په شعري مفاهیمو پوهیدنه د شاعر او لوستونکو تر منځ فاصله ایجاد کړي. مطلب دا چې د دوي ترمنځ د پوهني واټن رامنځته کېږي. هغه د چا خبره چې (الشعر معنی فی بطن الشاعر) سرحد ته رسېږي. ښه به دا وي چې دا کار او کړنه د ژبې د تاریخ جوړښت او صرفي نحوي اصولو په رڼا کې تر سره شي. دا به د یوې خوانه په ژبه کې د مشکلاتو او ستونځو

مخه ونیسی او د بیل خوا به په اشعارو او نثرونو کې لکه څنگه چې د ژبني جوړښت غوښتنه ده په ښه توګه ځای ونیسي.

محترم شریف الله د دري ژبي د دي غوره اثر په تألیف او تحقیق کې د غوره اسلوب له مخي دا موضوع په مشتق او مرکب لغت او کلمو جوړونه ویشلي ده. محترم په دي توانیدلي دي چې خپل هدف د علمي بنسټونو په پام کې نیولو سره تعقیب او پر مخ بوځي. دی همدارنگه د خپل مقصد لپاره په دي بریالي شوی، چې دغه موضوع په مقنع دلایلو او مثالونو ښه روښانه کړي.

استاد خپل ارزښمند اثر په یوې مقدماتي، پس منظر، پنځو فصلونو، نتیجې، وړاندیزونو او مأخذونو په راوړلوړه بشپړ کړي دي، چې هر فصل کې یې خپل موضوع تر لازمه حده په زړه پوري څیړلي، تعقیب کړي او د غوره نمونو په راوړلو سره یې دلچسپ کړي ده، د نموني په توګه د نویو ترکیبونو جوړول او همدارنگه د اضافي او توصیفي ترکیبونو د یو له بله بیلوولو او بیژندلو په لړ کې یې ډیره په زړه پوري لیکنه کړي او هغه یې په ډیره ښه توګه بیان کړي ده. په شعر کې د دغې ترکیبونو په یادولو، راوړلو او نښه کولو نوموړي په دي توانیدلي دي چې دغه ترکیبونو یو له بله پیوند او وتړي او د هر یوه ځای او موقعیت به نښه کړي. ده دا کار د ژبپوهني د اصولو په رڼا کې کړي دي. استاد په خپل اثر کې د ډیرو غوره آثارو او مأخذونو څخه استفاده کړي ده او د یوه ګټور کتاب په لیکلو سره بریالي شوي دي.

پر دې بنسټ، د ښاغلي شریف دغه کار په دري ژبه کې یو نوي او ډیر ارزښتمن ارزیابي کوو دا ځکه چې په افغانستان کې دي لومړني کس دي چې په یوه داسي نوي او مشکله موضوع باندي یې نوي کتاب لیکلي دي. د همدې کبله زه محترم شریف الله د معاون سرمحقق علمي رتبې نه د سرمحقق علمي رتبې ته د لوړیدو مستحق ګڼم.

په درنښت

سرمحقق عبدالرحیم ځدران

مقدمه

ویژه گیهای کلمه سازی در شعر معاصر دری یکی از کارهای مهم تحقیقاتی و پژوهشی در عرصهٔ زبانشناسی به شمار می رود، زیرا واژه سازی، واژه گزینی و ترکیبها در شعر معاصر به ویژه شعر نو از مهم ترین مختصات زباین در این عصر محسوب میگردد.

شاعران نوپرداز به واژه سازی ها و ترکیبهای تازهٔ مختلف متوسل شده اند و یکی از ارزشمندی های این کار در این است که شعر نو همین که با قالبهای نو ظهور نموده در بافت خود ترکیبهای تازهٔ جدید را پرورده و این ترکیبهای از ویژه گیهای زبانی مختلف بهره مند است.

شاعر نوپرداز ما تساوی مصراعها و ابیات را که در شعر هزار سالهٔ فارسی دری مراعات آنها قطعی شمرده میشد، از میان برداشتند. در این کار ابتدا پایه و مبنای وزن عروضی مراعات میشد و تنها طول مصراعها برحسب اقتضای معنا با آهنگ کلام یا ذوق گوینده تفاوت و تغییر میکرد و طبعاً قافیه هم تابع همین نکات میشد. این که نخستین بار کدام گوینده جرأت کرد که چنین آزادی یا چنین تصرفی بجا و معقول را در شعر روا دارد، مهم نیست، اما در هر حال رواج آن کار شاعر نوپرداز تلقی میگردد. با این که قالب شعر فارسی دری راه تحول تدریجی را می پیمود و اگر چه در مراحل مختلف با مقاومت ادیبان یا متأدبان رو برو بود، اما از مقاومت و مخالفت شان کم کم کاسته شد تا این که راه نوجویان و نوخواهان برای پیشروی در این مورد باز شد.

البته کار نوپرداز ما هم گذشته از شیوهٔ بیان و وزن و قالب شعر و معنا و مضمون چنان با اهمیت جلوه کرده است که گویی غرض گوینده یا نویسنده جز این نیست که خواننده را از غرابت به شگفتی وا دارد بلکه آن را در دنیای ترکیب و تخیل نیرومند و قوی زبانی قرار میدهد. نگرانی از این که رابطهٔ شعر و ادب امروز ما با سوابق فرهنگی پر افتخار ما منقطع گردد، بیجاست و بیجا از این جهت است که ظهور و رواج هیچ شیوهٔ تازه یی در رشته های گوناگون هنر نمی تواند ناسخ شیوه های دیرین باشد و هر شیوهٔ تازه و جدید برای مشاهده و ادراک زیبایی هنر به وجود می آید و از آن نظرگاه هریک از آثار هنری گذشته نیز به صورتی تازه جلوه گر می شود و ارزش و اعتبار نو می یابد و حتی این که سوا از موضوعات

شعری بسیاری الفاظ در جامعه زبانی معروض به تغییر و تحول معنایی قرار می‌گیرد و بسیاری از واژه گان معنای اصلی و کهن را به موازات معنای تازه حفظ می‌کند و تنها از روی عبارت می‌توان دریافت که کدام را قرین مقصود قرار داد.

واژه «دفتر» در ادبیات به ویژه شعر کلاسیک همه جا به معنی کتابچه بی که مطالب مختلف، خاصه مطالب درسی را محتوی داشته» آمده است. مثلاً در شعر حافظ: در دفتر طیب خرد باب عشق نیست.

این کلمه به این معنی هم متداول است اما امروز وقتی می‌گوییم یا می‌نویسیم «دفتر مرکزی، پخش اخبار» دیگر معنی کتابچه به ذهن نمی‌آید، بلکه مفهوم آن معادل اداره یا «دبیرخانه» یا «دارالانشاء» است؛ بنا برآن در زبان فارسی دری امروز واژه «دفتر» هم به معنای اصلی معمول و رایج است و هم به معنی ثانوی.

این که واژه به چند معنای مختلف در شعر و نثر به کار می‌رود، امری است که در همه زبانهای جهان دیده می‌شود و مطالعه علت‌ها و انواع آن گاهی بسیار گیرنده و عمیق می‌نماید اما شاید همه آنها به یک اصل برگردد و آن این که ذهن انسانی معانی و عواطف مختلف را هرگز جداگانه ادراک نمی‌کند. به عبارت دیگر ذهن ما همیشه میان امور متعدد رابطه برقرار می‌کند؛ یکی از این رابطه‌ها و شاید مهم‌ترین آنها مشابهت و مشارکت واژه گانی باشد که بر مقصود و مامول شاعر و نویسنده در آمده و با کمک و استعانت از آن در ادای مطلب، توفیق می‌یابد.

واژه «برگ» تصور جسمی هموار و نازک را به ذهن می‌آورد که وابسته به درخت و گیاه است و کلمات «ورق» و «ورقه» که در نظم و نثر استعمال می‌گردد، از همین اصل و به همین معنا است، ذهن ما امور مختلفی را که دارای این صفات هستند اگر چه از جنس رویدنی نباشد به برگ و ورق تشبیه می‌کند و همان لفظ را برای بیان امور و چیزها به کار میبرد:

برگ درختان سبز در نظر هشیار هر ورقش دفتری است معرفت کردگار

به این طریق رابطه برگ را باقطعه بی از کاغذ بیان می‌کند و از اینجاست که واژه گان «برگ» و «ورق» معنای ثانوی پیدا می‌کنند.

بعد ها الفاظ «برگ» و «ورق» از مفهوم کاغذ نیز تجاوز می کنند و معنای عام جسم نازک و هموار را به خود میگیرند: ورق آهن، ورق طلا، زرورق، ورق مس و مانند آنها در زبان منحیث واژه سازی و واژه گزینی معمول و متداول میشود و بسیاری معانی مجازی از همین طریق بیان شاعران و نویسندگان در آفرینشهای هنری شیوع و تداول می یابد. اینجاست که کمال، مهارت و بازنگری آفرینشگر ادبی مطرح میشود که این موضوع در برگیرنده ترکیبات در زبان نیز میگردد؛ چنانکه از مجموع دو یا چند واژه، معنای تازه به میان می آید و زبان فارسی دری آماده گی خاص برای ساختن این گونه واژه گان دارد.

بنا بر آن اگر اسلوب و شیوه آفرینشگر ادبی مطبوع و دلپذیر واقع می شود، به همان اعتبار به شیوه های کهن نیز رونق و جلوه تازه خواهند بخشید، لهذا باید گفت که دامنه شعر معاصر در مطابقت با عصر و زمان از اهمیت ویژه برخوردار است و هر پدیده در حال تغییر و تحول است و این تغییر و تحول به قالب و ویژهیی نیازمند بوده تا خود را ارایه نماید، لهذا واژه سازی و واژه گزینی در قالب شعر نو از موضوعات مهم و اساسی به شمار میرود که دقت و ژرف اندیشی در این باره ما را یکبار دیگر به ارزشمندی شعر نو باورمند میسازد. بناءً واژه سازی و واژه گزینی و تحقیق آن در شعر یکی از ارکان اساسی و ضروری شناخت شعر معاصر پنداشته میشود؛ زیرا در زبان فارسی دری پیشوند ها و پسوند ها در واژه سازی نقش بزرگی داشته که در آغاز و انجام ریشه ها الصاق یافته و با این کار از هر واژه ده ها واژه تازه و جدید ساخته میشود که این موضوع در شعر زیاد اهمیت و ارزش دارد و از همین جا بود که انستیتوت زبان و ادب دری این موضوع علمی - تحقیقی را بر اینجانب مجوز دانسته که من این کار تازه تحقیقی را در پنج فصل با بحث های تیورتیکی و پس منظر موضوع و نتایج آن به پایان رسانیده ام و هم باید گفت که از مشوره های نیک و رهنمایی های سودمند محترم پوهاند دکتور محمد حسین یمین نیز استفاده به عمل آمده و با اغتنام فرصت از ایشان اظهار سپاس و امتنان می نمایم.

والسلام